

kanlığındaki hükümet üyelerinin imzalarının bulunduğu kararname ve talimatnameye göre enstitünün kuruluş amaçları Türk dili ve edebiyatının ana kaynaklarını filolojik usullere göre yayımlamak, Türk dilinin metinlere dayalı gramer ve sözlüğünü yapmak, Türk halk edebiyatı mahsullerini derlemek, başta dil, edebiyat ve tarih olmak üzere Türk kültürünün bütün kollarında araştırmalar yapmak, yurt dışında Türk kültürüyle ilgili yayınların bibliyografyasını hazırlamak, özel bir Türkojoloji kütüphanesi kurarak burada Türk kültürünü ilgilendiren yayınları toplamak, ayrıca değerli yazmaların mikrofilm ve fotokopilerinden meydana gelen bir arşiv oluşturmak, enstitüde yapılan araştırmaların sonuçlarını düzenli biçimde yayımlamak, yurt içinde ve yurt dışında Türk kültürü çalışmalarını tanıtmak üzere *Türkiyat Mecmuası* adıyla bir dergi çıkarmaktı.

Enstitünün müdürlüğüne Türkiye Türkojisi'nin kurucusu Mehmed Fuad Köprülü getirildi. *Türkiyat Enstitüsü* ilk çalışmalarına İstanbul Üniversitesi merkez binasının girişinde bugün Profesörler Evi diye adlandırılan binada başladı ve 1948 yılına kadar çalışmalarına burada devam etti. 1948'de I. Mahmud devri sadrazamlarından Hasan Paşa tarafından yaptırılan Edebiyat Fakültesi'nin yanındaki Hasan Paşa Medresesi'ne taşındı. Millî Eğitim Bakanlığı'nun yayımladığı *İslâm Ansiklopedisi* ile aynı binayı paylaşan enstitünün kadrosu bir okutman, bir idare âmiri ve bir kütüphane memurundan ibaretti. Hasan Paşa Medresesi'nde kırk yılı aşkın bir süre faaliyet gösteren enstitü 1989'da İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'nün kendisine tahsis ettiği Suphi Paşa Konağı civarındaki yeni binasına taşındı. Edebiyat Fakültesi'ne bağlı olarak elli yedi yıl faaliyet gösteren *Türkiyat Enstitüsü*, 6 Kasım 1981'de yayımlanan 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu ile *Türkiyat Araştırma Merkezi* adını aldı. 16 Ocak 1991'de kabul edilen 3699 sayılı kanunla İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'ne bağlanıp *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü* adıyla yeniden yapılandırıldı.

Kurucu müdür M. Fuad Köprülü'den sonra enstitüde müdürlük yapanlar arasında Reşit Rahmeti Arat, İsmail Hikmet Ertaylan, Mehmet Cavit Baysun, Fahir İz, Ahmet Caferoğlu, Mehmet Kaplan, Sadettin Buluç'un adları sayılabilir. Enstitüde Türk edebiyatı, Türk tarihi, Türk dili ve Türk sanatı konularında dermeden oluşturulmuş bir kütüphane bulunmaktadır.

Derme Katanov, tezler, başış kitaplar ve yazmalar, mikrofilm olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Başışlarıyla kütüphaneyi zenginleştirenler arasında Hüseyin Sadettin Arel, Hamit Ongunsu, Halit Ziya Uşaklıgil, Azerbaycanlı Sultan Beg, Ahmet Hamdi Tanpınar, Mehmet Behçet Yazar, Aslan Kaynarca, Vecihe Gök, A. Adnan Adıvar, Nişanyan ve Kohen ilk sıralarda yer alır. Osman Nedim Tuna ve Muharrem Ergin'in kitap başışları ayrıca lisans, yüksek lisans, doktora ve doçentlik tezleriyle kütüphane zenginleşmiştir. *Türkiyat Enstitüsü* kuruluşunun ardından yoğun bir ilmi faaliyete girişmiş, alanında en önemli dergilerden biri olan *Türkiyat Mecmuası*'ni yayımlamıştır. Ayrıca müstakil olarak yirmi yedi kitap neşredilmiştir. Fakat zamanla bu faaliyetler aksamaya başlamış, yayım alanı yerini kongrelere bırakmıştır. Enstitü on millî ve yedi milletlerarası toplantı düzenlemiş, bunların tebliğlerinin bazıları basılmıştır. Bu faaliyet enstitünün yeniden yapılandırılma çalışmalarını daha sonra yavaşlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Sevim İlgürel, "Türkiyat Mecmuası Bibliyografyası", *TED*, sy. 7-8 (1977), s. 233-262; Nejat Birinci, "Atatürk'ün Emri ile Kurulmuş Bir İlim Yurdu: *Türkiyat Enstitüsü*", *TDI*, XLIX/403 (1995), s. 55-79; Mustafa Özkan, "Kuruluşunun 70. Yılında *Türkiyat Enstitüsü*", *TM*, XX (1997), s. 1-11; Osman Fikri Sertkaya, "İstanbul Üniversitesi *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*", *İstanbul Almanach*, II, İstanbul 1998, s. 38-39.

 İSMAİL GÜLEÇ

TÜRKİYAT MECMUASI

İstanbul Üniversitesi
Türkiyat Araştırmaları
Enstitüsü tarafından
1925 yılından beri
çıkartılmakta olan bilimsel dergi.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu takip eden günlerde Mustafa Kemal'in Türk dili, Türk edebiyatı, Türk tarihi, Türk sanatı, Türk etnografyası ve Türk coğrafyası alanlarında araştırmalar yapılarak bunların sonuçlarının ilim âlemine duyurulmasını istemesi üzerine İstanbul Dârülfünunu Edebiyat Fakültesi'ne bağlı olarak *Türkiyat Enstitüsü* kurulmuş, başına da Mehmed Fuad Köprülü getirilmiştir. Enstitünün 12 Kasım 1924 tarih ve 1111 sayılı kararnâme ile belirlenen amaçları doğrultusunda gerçekleştirileceği faaliyetlerden biri de Türk kültürü çalışmalarını tanıtmak üzere *Türkiyat Mecmuası* adıyla ilmi bir dergi yayımlamaktı. Mecmuanın Ağus-

tos 1925'te neşredilen birinci cildinin başında yer alan bilgilere göre *Türkiyat Mecmuası* Türkler'in lisan ve edebiyat, tarih, coğrafya ve etnografyasına ait tetkikler ve vesikalar mecmuası şeklinde çıkacaktır. Başlangıçta yılda ikiden az ve dörtten fazla olmamak üzere yayımlanacak ve her cilt en az yirmi formadan meydana gelecektir. Mecmua, *Türkiyat* sahasında yeni araştırmalarda bulunmakla beraber ülkeyi Batı dünyasındaki bu tür araştırmalardan haberdar etme amacı da güttüğünden çeşitli dillerden yapılan tercümelere geniş bir bölüm ayrılmıştır.

Türkiyat Mecmuası'nda başta M. Fuad Köprülü olmak üzere M. Münir Aktepe, Ahmed Refik Altınay, Reşit Rahmeti Arat, Necip Âsım, Ahmet Ateş, Nihad Sâmî Banarlı, Ömer Lütfi Barkan, Cavit Baysun, Kilisli Rifat, M. Kaya Bilgegil, Pertev Naili Boratav, Sadettin Buluç, Ahmet Caferoğlu, Nihad M. Çetin, Güzin Dino, Hasan Eren, Semavi Eyice, M. Tayyip Gökbiğgin, Abdülkadir İnan, Halûk İpekten, Fahir İz, İbrahim Kafesoğlu, Mehmet Kaplan, Abdülkadir Karahan, Ercüment Kuran, Akdes Nimet Kurat, Mecdut Mansuroğlu, Rıfık Melûl Meriç, Necla Pekolcay, Midhat Sertoğlu, Faruk Sümer, Ali Tanoğlu, Fevziye Abdullah Tansel, Ali Nihad Tarlan, A. Battal Taymas, Zeki Velidi Togan, Osman Turan, Cavit Orhan Tütengil, M. Çağatay Uluçay, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Hilmi Ziya Ülken, M. Şerefettin Yaltkaya, Ömer Faruk Akün, Ali Alparslan, İnci Enginün, Kemal Eraslan, İsmail Erünsal, Ramazan Şeşen, Osman F. Sertkaya, Faruk K. Timurtaş, Osman Nedim Tuna gibi yerli; R. Anhegger, Wilhelm Bang, Vasilij Vladimiroviç Barthold, Sir G. Clauson, Eberhard, J. Eckmann, L. Fekete, H. A. Gibbons, Wilhelm F. Carl Giese, Muhammed Hamîdullah, F. W. Hasluck, B. Lewis, H. Ritter, Franz Taeschner, Wilhelm Thomsen, A. Tietze, P. Wittek ve John R. Walsh gibi yabancı bilim adamlarının araştırma, inceleme ve tanıtma yazıları çıkmıştır.

Mecmuanın 1925 ve 1928 yıllarında çıkan ilk iki sayısı (cilt) Arap harfleriyle basılmıştır. Mecmuada yer alan yazılar altı ana başlık altında toplanmaktadır: Tetkikler, notlar ve vesikalar, kitâbiyat tenkileri, *Türkiyat* haberleri ve müteferrik-i hâric. Bu sınıflandırma sonraki sayılarda değiştirilmiş, son cilt "Makaleler" ve "Kitâbiyat" olarak iki bölüm halinde düzenlenmiştir. Mecmua başlangıcından XX. cildin çıktığı 1997 yılına kadar gerek muhteva gerekse şekil bakımından pek fazla bir değişik-

TÜRKİYAT MECMUASI

liçe uğramamıştır. Kapak şekli bazı küçük farklılıklarla son sayıya kadar devam etmiştir. *Türkiyat Mecmuası*'nın 1950'lere kadar neşredilen ciltlerinde daha çok tarih, sanat tarihi, coğrafya, dil ve eski Türk edebiyatıyla ilgili konularda araştırma ve incelemelerin yayımlandığı, özellikle yeni Türk edebiyatı alanındaki makalelerin IX. ciltten sonra yer aldığı dikkati çekmektedir. 1997'de çıkan son sayı kitabiyat bölümündeki birkaç yazı dışında tamamen edebiyat ve dil ağırlıklıdır.

Türkiyat Mecmuası yılda en az iki defa çıkacağı belirtilmiş olmasına rağmen bu karar gerçekleştirilememiştir. M. Fuad Köprülü (altı cilt, 1925-1939), M. Cavit Baysun (beş cilt, 1951-1958) ve Ahmet Caferoğlu'nun (üç cilt, 1969-1972) müdürlükleri döneminde nisbeten düzenli çıkmış, bugüne kadar ancak yirmi cilt yayımlanabilmiştir: I. cilt 1925, II. cilt 1928, III. cilt 1935, IV. cilt 1934, V. cilt 1936, VI. cilt 1939, VII. ve VIII. ciltler birlikte 1942, IX. cilt 1951, X. cilt 1953, XI. cilt 1954, XII. cilt 1955, XIII. cilt 1958, XIV. cilt 1965, XV. cilt 1969, XVI. cilt 1971, XVII. cilt 1972, XVIII. cilt 1976, XIX. cilt 1980, XX. cilt 1997. Mecmuanın bazı ciltleri özel sayı niteliğinde hazırlanmıştır. IV. cilt 18 Ağustos 1934'te Dolmabahçe Sarayı'nda toplanan II. Dil Kurultayı'na, X. cilt M. Fuad Köprülü'nün 60. doğum yıl dönümünün kutlanmasına, XV. cilt Haziran 1968'de vefat eden M. Fuad Köprülü'nün hâtrasına, XVII. cilt Malazgirt Meydan Savaşı'nın 900. yıl dönümüne, XVIII. cilt *Türkiyat Mecmuası*'nın kuruluşunun 50. yıl dönümüne ithaf edilmiş, XX. cilt, *Türkiyat Enstitüsü*'nün kuruluşunun 70. yılı münasebetiyle başta M. Fuad Köprülü olmak üzere vefat eden *Türkiyat* mensuplarının hâtrasına sunulmuştur. *Türkiyat Mecmuası*, Türkiye'de ve dünyada Türkoloji alanındaki önemli faaliyetleri duyuran ve bu alanda araştırma yapanlar için başta gelen bir kaynak olma özelliğini uzun süre korumuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Sevim İlgürel, "Türkiyat Enstitüsü", *TK*, sy. 158 (1975), s. 103-105; a.m.f., "Türkiyat Mecmuası Bibliyografyası", *TED*, sy. 7-8 (1977), s. 233-262; Mustafa Özkan, "Kuruluşunun 70. Yılında Türkiyat Enstitüsü", *TM*, XX (1997), s. 1-11; Osman Fikri Sertkaya, "İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü", *İstanbul Almanach*, sy. 2, İstanbul 1998, s. 38-39; Fatih Tığlı, "İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Mecmuası", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, IV/8, İstanbul 2006, s. 593-606; Sadettin Buluç, "Türkiyat Enstitüsü", *TA*, XXXII, 312.

İSMAİL GÜLEÇ

TÜRKİYE

Topraklarının bir kesimi Avrupa'da, bir kesimi Asya'da bulunan Ortadoğu ve Akdeniz ülkesi.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

II. TARİH

III. KÜLTÜR ve MEDENİYET

1. Dil ve Edebiyat

2. Sanat

3. Eğitim ve Öğretim

Üç taraftan denizlerle çevrili olan (Karadeniz, Ege denizi ve Akdeniz), kuzeybatıda Bulgaristan ve Yunanistan; doğuda Gürcistan, Ermenistan, Nahçıvan Özerk Bölgesi (Azerbaycan), İran; güneydoğuda Irak ve Suriye ile komşu olan ülkenin resmî adı Türkiye Cumhuriyeti, yüzölçümü 769.604, göller ve barajlar dahil 780.576 km², nüfusu 73.722.988 (31 Aralık 2010), başşehri Ankara (4.115.187), nüfusu 500.000'i aşan diğer şehirleri İstanbul (12.473.650), İzmir (2.774.103), Bursa (1.667.311), Adana (1.484.740), Gaziantep (1.324.520), Konya (1.036.027), Antalya (928.229), Diyarbakır (843.460), Mersin (843.429), Kayseri (826.523) ve Eskişehir'dir (629.609).

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

Hem Asyalı hem Avrupalı hem Ortadoğulu hem Akdenizli olan yegâne ülkedir. Türkiye'ye coğrafi, tarihî ve kültürel özelliklerini kazandıran da bu konumundan kaynaklanan ve başka hiçbir ülkeye benzemeyen ayrıcalıklı durumudur. Türkiye'nin bir başka özelliği, ülkenin kara kütleleri ortasında yer almasına rağmen aynı zamanda denizlerle çevrilmiş olmasıdır. Akdeniz, Eski Dünya karaları içine derin biçimde sokulmakta ve kolları ile (Karadeniz, Marmara, Ege ve Boğazlar) Türkiye'yi üç taraftan kuşatmaktadır. Bu durum Türkiye'nin dış dünya ile kolayca ilişki kurmasını sağlar. Coğrafi mevkiinden kaynaklanan diğer bir özellik de ülkenin bazı önemli yollar üzerinde bulunmasıdır. Avrupa ve Akdeniz dünyası ile Hint ve Çin gibi Uzakdoğu ülkelerini birbirine bağlayan yolların tarih boyunca Türkiye'den geçmesi, Akdeniz dünyasını Karadeniz kıyılarına bağlayan Boğazlar'ın varlığıyla ilgili deniz yolunun birinci yolla burada kesişmesi de başka ülkelerde rastlanmayan bir durumdur. Kara sınırlarının uzunluğu 2875 km. olan Türkiye'nin doğu-batı doğrultusundaki uzunluğu 1600 km., kuzey-güney doğrultusundaki genişliği 650 km. kadardır. Ülkenin en doğu ucu, Küçük Ağız dağının 34 km. doğusunda yer alan Türkiye-İran-Azer-

Resmî adı	: Türkiye Cumhuriyeti
Başşehri	: Ankara
Yüzölçümü	: 780.576 km ²
Nüfusu	: 73.722.988 (31 Aralık 2010)
Resmî dili	: Türkçe
Para birimi	: Türk Lirası = TL 1 TL = 100 Kuruş

baycan (Nahçıvan) sınırlarının kavşak noktası, en batı ucu Gökçeada'nın (İmroz adası) batısındaki Avlaka Burnu, en kuzey noktası Sinop ilindeki İnceburun, en güney noktası Hatay ili Yayladağı ilçesinin Topraktan köyünün güneyidir.

Türkiye yüzey şekilleri bakımından yüksek bir ülke, ayrıca yüzey şekilleri çeşitli bir memleketidir. Türkiye'nin ortalama yükseltisi 1131 metredir. Bu rakam Avrupa kıtasının ortalama yükseltisinin (330 m.) yaklaşık 3,5 katı, Asya kıtasının ortalama yükseltisinden (1050 m.) çoktur. Türkiye'de deniz seviyesiyle 250 m. yükseklikler arasındaki alanlar ülkenin ancak % 10'u kadar bir yer kaplamakta, buna karşılık 1000 metreden daha yüksek alanlar ülke topraklarının yarısından fazlasını (% 55,5) meydana getirmektedir. Türkiye topraklarının % 3'ü Trakya'da, % 97'si Asya'da bulunmaktadır. 23.721 km² genişliğindeki Trakya günümüzde Tekirdağ, Kırklareli ve Edirne illeriyle İstanbul ilinin yirmi dört (Bağcılar, Bakırköy, Bahçelievler, Bayrampaşa, Avcılar, Arnavutköy, Başakşehir, Beşiktaş, Beylikdüzü, Beyoğlu, Büyükçekmece, Çatalca, Eyüp, Esenler, Esenyurt, Fatih, Gaziosmanpaşa, Güngören, Kâğıthane, Küçükçekmece, Sarıyer, Silivri, Şişli ve Zeytinburnu), Çanakkale ilinin iki (Eceabat ve Gelibolu) ilçesini sınırları içine alır. Trakya'nın adı eski dönemlerde burada yaşayan Traklar'dan gelir. Milattan önce ikinci binyılda yöreye hâkim olan bu kavim bağımsızlığını yitirdikten sonra da yerleştikleri alan onların adıyla anılmıştır. Millî sınırlar dışında kalan ve Türkiye Trakyası'nın batıya doğru devamı olan kesime Batı Trakya denir. Lozan Antlaşması'na göre çizilen ve Meriç Irmağının talveg hattını izleyen Türkiye-Yunanistan sınırının batısında kalan Batı Trakya'ya karşılık Türkiye sınırları içinde kalan bölüm için Doğu